Vuk Vučković dipl. pravnik
advokatski pripravnik u Novom Sadu

OBAVEZNO OSIGURANJE OD ODGOVORNOSTI IZ ADVOKATSKE DELATNOSTI U NEMAČKOM PRAVU*

I. UVOD

Advokat je svakodnevno, vršenjem delatnosti, izložen mnogobrojnim rizicima. Odgovornost advokata bila je oduvek, a pogotovo sa razvojem moderne sudske prakse sve više proširivana i pooštavana. Upravo iz tog razloga potreba za osiguranjem od odgovornosti iz advokatske delatnosti bila je neizbežna. Ovo osiguranje pruža advokatu zaštitu u slučaju greške u vršenju delatnosti zbog koje bi advokat bio izložen obavezi naknade štete na osnovu građanskopravne odgovornosti. Prvenstveno su pokrivene takozvane čiste imovinske štete.

Ovo osiguranje ima u nemačkom pravu i praksi ogroman značaj (trenutno u Nemačkoj ima oko 110.000 advokata). Prema podacima osiguravajućeg društva „Allianz“ koje osigurava oko 50% advokata, ukupno naplaćena godišnja bruto premija iznosi oko 75.000.000 €, pri čemu društvo ne ostvaruje dobit u ovoj vrsti osiguranja (na 100 € naplaćene premije, osiguravajuće društvo plaća oko 138 € štete oštećenim klijentima).

U nameri da se što potpunije prikažu najbitniji elementi ove vrste ugovora o osiguranju, biće izloženi osnovi odgovornosti advokata, kratak istorijski pregled nastanka obaveze osiguranja od odgovornosti iz advokatske delatnosti, da bi potom bili izloženi detalji samog ugovora. Kao izvori prava korišćeni su opšti uslovi osiguranja od odgovornosti iz advokatske delatnosti (AVB-R),¹ Savezni pravilnik o advokaturi (BRAO),² Za-

* Rad primljen: 24. VIII 2005. godine.

¹ AVB-R — Allgemeine Versicherungsbedingungen für die Vermögensschaden-Haftpflichtversicherung von Rechtsanwälten.

² BRAO — Bundesrechtsanwaltsordnung.

kon o ugovoru o osiguranju (VVG)³ kao i Nemački građanski zakonik (BGB).⁴

II. ODGOVORNOST ADVOKATA

Advokat je sa jedne strane savetnik i zastupnik svoga klijenta, a sa druge strane odgovoran za pravilnu primenu prava kao organ pravosudnog sistema (čl. 1. i 3. BRAO). Ova dvostruka funkcija, pri kojoj je advokat istovremeno obavezan interesima svoga klijenta ali pravilnom i odgovornom primenom prava, pričinjava dosta poteškoća u radu svakog advokata. Advokatska delatnost, dodatno je otežana strogom odgovornošću koja je zasnovana u sudskoj praksi, uprkos oštroj kritici u literaturi.

Na osnovu ugovora o advokatskom zastupanju, advokat ima obavezu da zastupa interese klijenta (Geschäftsbesorgung) uz naknadu (čl. 675. BGB). Po svojoj prirodi ugovor o advokatskom zastupanju je ugovor o radu (Dienstvertrag). Kao i svaki drugi ugovor, i ugovor o advokatskom zastupanju nastaje saglasnošću volja (ponudom i prihvatom ponude). Prihvatanje ponude za zaključenje ugovora stoji advokatu slobodno na raspolaganju. Ukoliko advokat ne želi da prihvati određenog klijenta, obavezan je da ga o tome bez odlaganja obavesti (u suprotnom može odgovarati za štete koje nastanu zbog neprihvatanja klijenta).

Obaveze koje advokat mora da ispuni, proističu iz svakog pojedinačnog ugovora koji advokat zaključi. Ipak osnovne obaveze koje advokat mora da ispuni prilikom svakog ugovora o zastupanju utvrđene su još od strane Carskog vrhovnog suda (Reichsgericht), prema kojem advokat mora svog klijenta

- sveobuhvatno (s obzirom na sve pravne aspekte)
- uopšteno
- što je moguće iscrpnije
- uz ukazivanje na sve rizike i opasnosti

savetovati i zastupati. Ove obaveze su prihvaćene i od strane Vrhovnog suda Nemačke (BGH)⁵ uz jedno proširenje, da advokat mora za klijenta izabrati „najsigurniji pravni put”. Pored ovih osnovnih obaveza postoje i mnogobrojne sporedne obaveze čija povreda od strane advokata može dovesti do odgovornosti advokata. Najvažnije od njih su sledeće:

— **obaveza prikupljanja informacija i objašnjenja** na osnovu koje advokat mora da prikupi što detaljnije informacije o činjeničnom stanju. Ne sme se zadovoljiti izlaganjem svog klijenta o problemu; obavezan je detaljno ispitati klijenta o svim činjenično i pravno relevantnim informacijama.

— **obaveza poznavanja prava**, prema kojoj nakon što je razjasnio činjenično stanje, advokat mora sprovesti detaljno istraživanje u pravnom

³ VVG — Versicherungsvertragsgesetz.

⁴ BGB — Bürgerliches Gesetzbuch.

⁵ BGH — Bundesgerichtshof.

pogledu. Sudska praksa zahteva potpuno poznavanje zakona, kao i aktuelne sudske prakse Vrhovnog suda.

— **obaveza izbora najsigurnijeg pravnog puta**, prema kojoj je advokat dužan da nakon detaljnog i sveobuhvatnog savetovanja klijenta, izabere najsigurniji pravni put do odgovarajućeg rešenja, koji je istovremeno put sa najnižim troškovima.

— **obaveza poznavanja i pridržavanja rokova u postupku**, prema kojoj advokat mora poznavati kako precesualne tako i materijalno-pravne rokove, za čije propuštanje odgovara. Propuštanje rokova predstavlja više od 50% slučajeva grešaka advokata, zbog kojih klijenti trpe štete.

III. OBAVEZA OSIGURANJA IZ ADVOKATSKE DELATNOSTI (NASTANAK, § 51 BRAO)

Krajem XIX veka je od strane osiguravača iz Stuttgart-a prvi put ponudeno osiguranje od odgovornosti iz advokatske delatnosti. Pri tome se radilo o dobrovoljnom osiguranju koje je Nemačka advokatska komora (BRAK)⁶ do 1957. godine preporučivala svim advokatima. Od 1963. godine prema stavu Nemačke advokatske komore, osiguranje od odgovornosti sa odgovarajućim pokrićem (u početku je odgovarajuća minimalna suma na koje se osiguranje moralo ugovoriti bila 50.000 DM, da bi 1973. godine bila povećana na 100.000 DM) bilo je obavezno svim advokatima.

Od 09. 09. 1994. godine je na osnovu Saveznog pravilnika o advokatima (BRAO) svaki advokat obavezan da zaključi osiguranje od odgovornosti iz delatnosti i da ga za sve vreme posedovanja dozvole za bavljenje advokaturom održava (čl. 51. st. 1. BRAO). Minimalni iznos na koji se osiguranje mora zaključiti iznosi 250.000 €.

Osnovni cilj ovog osiguranja, kao i svakog obaveznog osiguranja, je u zaštiti potencijalnih oštećenih, u ovom slučaju klijenata. Tako je klijent u slučaju štete koju pretrpi zbog greške svog advokata, u mogućnosti da nezavisno od imovinske situacije advokata, od osiguravača naknadi štetu do visine osigurane sume. Sledeći cilj osiguranja je i zaštita advokata koji bi zbog načinjene greške u vršenju svoje profesije mogao doživeti velike finansijske gubitke, pa čak (kod velikih šteta) i ugroziti sopstvenu egzistenciju. Na taj način se jača poverenje u advokaturu, poboljšava nezavisnost advokata i njegova funkcija u pravosudnom sistemu.

IV. SADRŽAJ UGOVORA

Predmet osiguranja (osigurani rizici, štete)

Osigurani rizik je advokatska delatnost (§ 51. i 1. BRAO). Pod terminom advokatska delatnost podrazumevaju se delatnosti zastupanja i sa-

⁶ BRAK — Bundesrechtsanwaltskammer.

vetovanja klijenta (čl. 1. i 3. BRAO). U slučaju da se advokat pored ovih osnovnih delatnosti bavi i sporednim delatnostima (izvršilac testamenta, stečajni upravnik, staratelj, mediator i sl.), neophodno je da zaključi posebno osiguranje od odgovornosti za ove delatnosti, jer one ne spadaju u advokatsku delatnost. U praksi ipak najveći osiguravači u svojim opštim uslovima uključuju i ove takozvane „rizike iz sporednih delatnosti” u ugovor. Nasuprot tome, nisu pokriveni rizici koji mogu nastati iz delatnosti advokata kao direktora, člana upravnog ili nadzornog odbora privatnih preduzeća, udruženja ili saveza.

Ovo osiguranje pokriva isključivo *imovinske štete* (Vermögensschaden) koje se mogu potraživati na osnovu zakonskih propisa o građansko-pravnoj odgovornosti. Pojam imovinskih šteta je veoma teško definisati; njega ne definiše ni Nemački građanski zakonik (BGB) niti Zakon o ugovoru o osiguranju (VVG). Opšti uslovi osiguranja od odgovornosti iz advokatske delatnosti daju negativnu definiciju imovinskih šteta: „Imovinske štete su one štete, koje nisu niti štete na licima (smrt, telesne povrede, oštećenja zdravlja), niti štete na stvarima (oštećenje stvari, kvar, uništenje, gubitak), a ni štete koje iz ovih šteta proističu”. Na taj način ovo osiguranje, za razliku od klasičnog osiguranja od odgovornosti koje pokriva upravo štete na licima i stvarima, pokriva takozvane „čiste imovinske štete”. Ipak u većini opštih uslova za ovu vrstu ugovora o osiguranju uključeni su i rizici oštećenja stvari i to na aktima advokata i ostalim pokretnim stvarima koje predstavljaju objekt osigurane delatnosti osiguranika. Pod ovim rizicima ne podrazumevaju se štete do kojih dođe gubljenjem novca, drugih vrednosnih predmeta ili hartija od vrednosti.

Treba ukazati i na nekoliko specijalnih odredbi koje se ovim ugovorom mogu predvideti. Tako na primer, moguće je ugovoriti takozvano *povratno osiguranje*. Na taj način su pokrivene moguće greške ili propusti advokata na osnovu kojih može doći do odštetnog zahteva klijenta, koje su se desile u prošlosti, tj. pre početka dejstva ugovora. Osnovna pretpostavka dopuštenosti ugovaranja ovog rizika je da osiguraniku nisu bile poznate činjenice u vezi sa nastupanjem rizika koje mu mogu biti od koristi, tj. da je rizik već nastupio.

Nadalje, osiguravač pruža zaštitu advokatu u slučaju da protiv njega bude podneta tužba zbog uplate novca koji pripada klijentu na pogrešan račun. Prednje važi samo u slučaju nenamerne uplate na pogrešan račun. Konačno, postoji mogućnost ugovaranja i pojedinačnog osiguranja, tj. posebnog ugovora koji se odnosi samo na jedan konkretan predmet advokata. Na ovaj način se dodatno mogu osigurati, na zahtev klijenta ili iz drugih razloga, posebno važni predmeti kod kojih štete mogu prevazići zakonom predviđene minimalne sume osiguranja.

Početak trajanja osiguranja i obim

Kao početak dejstva ugovora o osiguranju smatra se vremenski trenutak unet u ugovor o osiguranju. Da bi ugovor od navedenog trenutka

proizvodio dejstvo potrebno je i da osiguranik do tada uplati premiju (ili ako je ugovoreno plaćanje u ratama prvu dospelu ratu). Ako je ugovoreno odloženo plaćanje premije, osiguravač može izdati izjavu o prevremenom pokriću (vorläufige Deckung) čime se ima smatrati da pokriće počinje teći od vremenskog trenutka navedenog u ugovoru.

Osiguravač ima obavezu da osiguranika oslobodi od obaveze plaćanja osnovanih zahteva (Befreiungsanspruch) kao i da ga odbrani od osnovanih zahteva oštećenih lica (Rechtsschutzanspruch). Pri tome, u prvom slučaju je osiguravač obavezan da isplati osnovane zahteve trećem oštećenom licu, dok je u drugom slučaju obavezan da vodi postupak u kome je osiguranik tužen od strane trećeg lica. Na osnovu čl. 51. st. 6. BRAO osiguravač je obavezan da o zaključenju, prestanku dejstva ili otkazu ugovora o osiguranju sa advokatom, obavesti nadležni organ Ministarstva pravosuđa ili Advokatsku komoru.

Minimalna suma na koju se osiguranje mora zaključiti, predstavlja gornju granicu obaveze osiguravača. Ukoliko je iznos štete manji od osigurane sume, biće isplaćen iznos nastale štete, jer se ne radi o osiguranju kod kojeg se isplaćuje unapred utvrđena osigurana vrednost.

Minimalna osigurana suma je određena u čl. 51. st. 4. BRAO i iznosi 250.000 € po osiguranom slučaju, uz mogućnost da osiguravač u periodu trajanja osiguranja od jedne godine snosi najviše četvorostruki iznos minimalne osigurane sume, dakle 1.000.000 €. Na osnovu čl. 51. st. 8. BRAO Ministarstvo pravosuđa uz savetovanje sa Advokatskom komorom može izmeniti navedene iznose da bi se u slučaju promenjenih ekonomskih prilika u zemlji, obezbedila potrebna zaštita klijenata.

Navedeni iznosi su u zavisnosti od vrste oblika organizovanja advokatske delatnosti različito regulisani. Tako u slučaju da advokati delatnost obavljaju u obliku advokatskog društva sa ograničenom odgovornošću (Rechtsanwalts-GmbH), minimalna osigurana suma iznosi 2.500.000 € po osiguranom slučaju, dok na godišnjem nivou minimalno 10.000.000 € (čl. 59j st. 1. i 2). Pored ovog osiguranja, neophodno je da svaki član advokatskog društva sa ograničenom odgovornošću ima zaključeno sopstveno osiguranje od odgovornosti. Ista pravila važe i za advokatsko akcionarsko društvo (Rechtsanwalts-AG) koje nije regulisano u zakonu, ali od strane sudske prakse od 2000. godine priznato je kao dozvoljeno.

Da bi se izbeglo da zbog ove vrste osiguranja od odgovornosti, advokati sa manje pažnje obavljaju delatnost, čl. 51. st. 5. dozvoljava ugovaranje učešća u šteti od strane osiguranika u iznosu od 1% minimalne osigurane sume. Ova mogućnost se koristi u praksi, sa različitim modalitetima ugovaranja učešća u šteti.

U slučaju da osiguranik načini više grešaka koje mogu dovesti do odgovornosti u jednom predmetu klijenta, čl. 51. st. 2. BRAO daje osiguravaču mogućnost da više mogućih osiguranih slučajeva tretira kao jedan. Na taj način u slučaju da je nastala jedna šteta na osnovu više grešaka advokata u vršenju delatnosti, oštećenom na raspolaganju stoji samo jedna minimalna osigurana suma.

Izuzeti rizici

Prema čl. 51. st. 3. BRAO osiguranjem su izuzeti sledeći rizici:

— **zahtevi za naknadu štete zasnovani na umišljajnoj povredi obaveza**

U celokupnom pravu osiguranja važi princip da je osiguravač oslobođen od obaveze isplate štete u slučaju da je osiguranik osigurani slučaj izazvao namerno ili grubom nepažnjom (čl. 61. VVG). U čl. 152. VVG regulisano je posebno pravilo za osiguranja od odgovornosti. Prema navedenom članu, osiguravač ne odgovara, ako je osiguranik namerno i protivpravno prouzrokovao događaj na osnovu koga je odgovoran trećem licu. Na taj način se u oblasti osiguranja odgovornosti pruža zaštita za oba oblika nepažnje. Štaviše, prema čl. 51. st. 3. tačka 1. BRAO, potreban je direktni umišljaj prilikom povrede obaveza od strane advokata, da bi osiguravač bio oslobođen obaveze naknade štete.

— **zahtevi za naknadu štete povezani sa inostranim elementom**

U osnovi, zaštita koju pruža ovo osiguranje nije prostorno ograničena. Prostorno isključeni su oni zahtevi za naknadu štete koju je advokat izazvao baveći se advokatskom delatnošću u inostranim kancelarijama (čl. 51. st. 3. br. 2), pružajući pravne savete iz oblasti vanevropskog prava (br. 3) ili pred vanevropskim sudovima (br. 4). Odredba iz čl. 51. st. 3. br. 2. se posebno odnosi na velike advokatske kancelarije (überörtliche Sozietäten) koje pružaju svoje usluge u većem broju zemalja. Da bi uspešno premostile ovaj izuzetni rizik, ove kancelarije moraju ugovoriti posebne vrste zaštite za advokate koji se bave pružanjem pravnih usluga u različitim zemljama.

— **zahtevi za naknadu štete proistekli iz prevare osoblja zaposlenog kod advokata, saradnika ili partnera advokata**

Zahtevi za naknadu štete koji proističu iz namerne prevare od strane advokata nisu pokriveni osiguranjem (namerno delo se ne može osigurati). Prema odredbi čl. 51. st. 1. BRAO obavezno osiguranje od odgovornosti se mora odnositi i na osobe za čije postupke advokat odgovara na osnovu čl. 278. i 831. BGB-a (pomoćno osoblje zaposleno kod advokata, saradnici, partneri). U odredbi čl. 51. st. 3. br. 5. uskraćuje se pokriće za štete koje proisteknu iz prevare učinjene od strane gore navedenih lica.

Osigurani slučaj, povreda ugovornih obaveza

Zakon o ugovoru o osiguranju (VVG) ne daje definiciju osiguranog slučaja. To čine opšti uslovi osiguranja koji kod ove vrste osiguranja od odgovornosti osigurani slučaj označavaju kao *štetni događaj na osnovu koga bi mogao biti podignut odštetni zahtev protiv osiguranika*. Potrebno je ovde ukazati da štetni događaj kod ove vrste osiguranja treba shvatiti

kao najranije nastupeli događaj na osnovu kojeg je došlo do štete, jer se često dešava da od štetnog događaja (propusta ili greške advokata) pa do nastupanja štetne posledice protekne duži vremenski period. Iz tog razloga se pod štetnim događajem ima smatrati najraniji mogući propust na osnovu kojeg je došlo do nastupanja štete.

Ugovorne obaveze osiguranika mogu se klasifikovati na *obaveze pre zaključenja ugovora, tokom trajanja ugovora i obaveze nakon nastupanja osiguranog slučaja*, čije povrede mogu izazvati različite posledice.

U prvu grupu spadaju obaveze koje se odnose na tačno davanje svih podataka osiguravaču koji su bitni za pravilnu procenu rizika. Bitni podaci su oni, koji su podobni da utiču na volju osiguravača da zaključi ugovor, ili da ga zaključi sa odgovarajućim odredbama. Povreda ovih obaveza može imati za posledicu otkaz ugovora od strane osiguravača.

Tokom trajanja ugovora o osiguranju, pored osnovne obaveze da redovno plaća premiju osiguranja, na zahtev osiguravača osiguranik mora dati informacije o promeni osiguranih rizika kako bi osiguravač mogao shodno tome uskladiti visinu premije (npr. promenjen broj zaposlenog osoblja, zaključeno osiguranje od odgovornosti sa drugim osiguravajućim društvom, itd.). Ovu obavezu osiguranik je dužan ispuniti u roku od 30 dana od dana prijema zahteva osiguravača.

Nakon nastupanja osiguranog slučaja osiguranik prema čl. 153. VVG-a kao i prema opštim uslovima osiguranja ima obavezu da osiguravaču bez odlaganja, a najkasnije u roku od sedam dana od saznanja, pismenim putem prijavi nastupanje osiguranog slučaja. Na osnovu gore navedene definicije osiguranog slučaja, osiguranik je dužan da osiguravača obavesti o mogućoj grešci ili propustu koju je načinio, a na osnovu koje bi mogao biti podignut odštetni zahtev. Ukoliko oštećeni podigne tužbu, na osnovu čl. 153. st. 4. VVG-a postoji dodatna obaveza prijave tužbe osiguravaču, iako je već pre toga osiguravač obavešten o mogućem osiguranom slučaju. Pored toga, postoji obaveza davanja svih potrebnih obaveštenja osiguravaču, radi što preciznijeg razjašnjenja činjeničnog stanja, kao i obaveza otklanjanja i smanjenja nastale štete.

Nadalje, osiguranik nije ovlašćen da bez prethodne saglasnosti osiguravača u potpunosti ili delimično prizna odštetni ili tužbeni zahtev oštećenog. Svrha ove odredbe je sa jedne strane, sprečavanje mogućih prevara koje bi advokat u dogovoru sa oštećenim ili priznanju zahteva oštećenog, mogao načiniti osiguravaču. Sa druge strane, osiguranik ne može osiguravaču oduzeti pravo da odlučuje o tome da li će zahtev biti rešen plaćanjem štete ili prethodnim vođenjem spora. U vezi sa ovom obavezom osiguranika, osiguranik ima obavezu da osiguravaču prepusti vođenje spora za odbranu od tužbenog zahteva oštećenog. Osiguravač ima takođe ovlašćenje da preduzme sve radnje koje doprinose, bilo bržem rešenju spora ili odbrani od neosnovanog tužbenog zahteva u ime i za račun osiguranika.

Na ovom mestu bi trebalo ukazati i na obaveze oštećenog prema osiguravaču. Iako oštećeni nema pravo direktne tužbe protiv osiguravača,

članovi 158c-k VVG-a regulišu obaveze oštećenog kao podnosioca odštetnog ili tužbenog zahteva prema osiguravaču. Tako prema čl. 158d st. 1. VVG-a oštećeni klijent ima obavezu da osiguravaču u roku od dve nedelje pismeno prijavi da podnosi odštetni zahtev prema svom advokatu, dok kod tužbenog zahteva ova prijava mora uslediti bez odlaganja (čl. 158d st. 2. VVG). Nadalje, i oštećeni je kao i osiguranik obavezan da osiguravaču da sve potrebne informacije vezane za osiguranik slučaj kao i podatke bitne za utvrđivanje visine štete.

Posledice povrede ugovornih obaveza

U slučaju da osiguranik povredi neku od ugovornih obaveza, osiguravač je po pravilu oslobođen od obaveze naknade štete. U slučaju namerne povrede ugovornih obaveza od strane osiguranika, osiguravač je u potpunosti oslobođen obaveze naknade štete. Ovo pravilo je u sudskoj praksi modifikovano u svetlu značaja namere osiguranika (Relevanzrecht-sprechung). Tako se osiguravač ne može pozivati na namernu povredu obaveza ukoliko ta povreda nije uopšte imala, niti je mogla imati štetne posledice po osiguravača.

Pri povredi ugovornih obaveza grubom nepažnjom, postoji ograničene oslobođenja osiguravača od obaveze isplate naknade štete po principu uzročnosti (Kausalitätsprinzip). Tako se osiguravač ne može pozivati na povredu ugovornih obaveza grubom nepažnjom od strane osiguranika, kada ta povreda nije uticala na utvrđenje nastanka osiguranog slučaja, niti na obim obaveze osiguravača.

U slučaju povrede ugovornih obaveza usled obične nepažnje osiguranika, obaveza osiguravača postoji u potpunosti (čl. 6. st. 3. VVG-a).

U vezi sa povredama obaveza od strane osiguranika, treba ukazati na odredbu čl. 158c VVG-a koja reguliše položaj oštećenog lica i predstavlja specifičnost osiguranja od odgovornosti. Prema navedenom članu, *bez obzira što je osiguravač koji je zbog povreda ugovornih obaveza oslobođen od obaveza prema osiguraniku, dužan je oštećenom licu naknaditi štetu.* Tako je osiguravač u takozvanom „unutrašnjem odnosu” sa osiguranikom oslobođen od obaveza, ali je u „spoljašnjem odnosu” sa oštećenim u obavezi isplate naknade štete. Nakon isplate štete oštećenom (klijentu) osiguravač ima pravo regresa prema osiguraniku (advokatu). Na taj način je oštećeni zaštićen i omogućena mu je sigurna naknada nastale štete (od osiguravača), nezavisno od imovinskog stanja i ponašanja advokata.

Premija, promena rizika (povećanje i proširenje osiguranih rizika)

Modaliteti plaćanja premije, kao i posledice neplaćanja su detaljno regulisani opštim uslovima osiguranja. Pravilo je da se premija plaća una-

pred i to za period od godinu dana. Moguće je i ugovaranje plaćanja premije u ratama, i to najčešće u mesečnim ratama. Kod plaćanja u ratama opšti uslovi osiguranja, kao i Zakon o ugovoru o osiguranju razlikuju takozvanu prvu premiju (Erstprämie) i ostale premije (Folgeprämie). Naime, različite posledice po osiguranika postoje ukoliko je u docnji sa plaćanjem prve premije (moguć raskid ugovora od strane osiguravača), za razliku od docnije plaćanja ostalih premija (osiguravač mora osiguraniku ostaviti rok od minimum dve nedelje radi plaćanja premije; tek nakon proteka roka može raskinuti ugovor).

Kalkulacija visine premije se vrši prema različitim kriterijumima: u zavisnosti da li advokat svoju delatnost vrši kao osnovnu ili kao dopunsku (pogotovo kod velikih advokatskih preduzeća); da li je advokat na početku karijere; da li se advokaturom bavi samostalno ili kao zaposlen u već postojećoj kancelariji; u kojoj pravnoj oblasti advokat obavlja delatnost i sl.

Nakon zaključenja ugovora o osiguranju, može se desiti da zbog promenjenih okolnosti (npr. promena oblasti kojom se advokat bavi) dođe i do promene rizika pokrivenih od strane osiguravatelja. Iz tog razloga može nastati takozvana „praznina u pokriću”. Da bi se ova pojava izbegla, osiguranik je dužan da u toku trajanja ugovora o osiguranju svaku činjenicu koja bi mogla dovesti do povećanja ili smanjenja rizika, bez obzira da li je nastala njegovim postupkom ili bez njegovog učešća, bez odlaganja prijavi osiguravaču. Takođe, osiguranik je obavezan da na izričit zahtev osiguravača, u roku od mesec dana obavesti osiguravača o promenjenim okolnostima koje bi mogle dovesti do povećanja ili smanjenja rizika. Na taj način osiguravač je u mogućnosti da pravilno proceni preuzete rizike, te da na osnovu toga poveća ili smanji premiju osiguranja (Anpassungsklausel).

Pod povećanjem rizika smatraju se kvalitativne promene opasnosti unutar osiguranog rizika (npr. u slučaju kada se advokat koji se bavio uopštenim advokatskim delatnostima, otpočne pretežno baviti Mergers & Acquisitions materijom). Pod proširenjem rizika se smatraju kvantitativne promene opasnosti unutar osiguranog rizika (npr. kada advokat zaposli još jednog zaposlenog i time proširi moguće rizike).

Trajanje ugovora, produženje, otkaz

Ugovor se zaključuje na određeni vremenski period (najčešće na godinu dana). Ugovor se automatski produžava na narednih godinu dana ukoliko se ne otkaže u roku od tri meseca od dana isteka.

Ugovor se može otkazati, i to redovnim kao i vanrednim otkazom ugovora. Mogućnost otkaza ugovora stoji na raspolaganju i osiguraniku i osiguravaču. Otkaz proizvodi dejstvo ex nunc, odnosno protekom otkaznog roka. Treba razlikovati redovan otkaz ugovora i mogućnosti vanrednog otkazivanja ugovora bez pridržavanja zakonom utvrđenih rokova.

U prvom slučaju primenjuje se pravilo čl. 8. st. 2. VVG-a koje važi za sve ugovore o osiguranju, prema kojem obe ugovorne strane imaju pravo da na kraju tekućeg osiguravajućeg perioda u istom otkaznom roku koji ne može biti kraći od jednog meseca niti duži od tri meseca otkazu ugovor. Opšti uslovi osiguranja predviđaju duži zakonom predviđeni rok od tri meseca. Osiguravajućim periodom se smatra vremenski interval u kojem se plaća premija osiguranja; u slučaju da nije određen kraći rok, osiguravajući period iznosi godinu dana (čl. 9. VVG-a).

Pojedinim odredbama VVG-a su određeni slučajevi u kojima postoji mogućnost otkaza ugovora o osiguranju. Tako u slučaju da osiguranik svojom krivicom povredi obavezu iz ugovora o osiguranju, osiguravač ima pravo u roku od mesec dana od saznanja o povredi obaveze da otkáže ugovor (čl. 6. st. 1. VVG). Kao što je napred već rečeno, ukoliko osiguranik poveća rizik bez pristanka i obaveštavanja osiguravača shodno čl. 23. VVG osiguravač ima pravo da otkáže ugovor bez otkaznog roka. Ukoliko je pak do povećanja rizika došlo bez uticaja osiguranika, osiguravač ima pravo otkazati ugovor sa otkaznim rokom od mesec dana (čl. 27. st. 1. VVG). Osiguranik takođe ima pravo otkaza ugovora u slučaju da osiguravač poveća premiju osiguranja, a da se pri tom nije povećao obim pokrića tj. pružene zaštite, u roku od mesec dana od primljene izjave o povećanju premije (čl. 31. VVG). Nakon nastupanja osiguranog slučaja postoji posebno pravilo člana 158. VVG koje ugovornim stranama ostavlja mogućnost raskida ugovora.

Mogućnost vanrednog otkaza ugovora zbog važnog razloga bez otkaznog roka stoji ugovornim stranama na raspolaganju samo u slučaju da ne postoji mogućnost otkaza ugovora redovnim putem. To su uglavnom slučajevi teških povreda ugovornih obaveza (obaveza davanja informacija pre zaključenja ugovora, davanja uputstava i saveta, kao i ostalih obaveza iz ugovora), pri čemu se mora utvrditi da li su navedene povrede toliko teške da bi dalje ispunjenje ugovora za drugu ugovornu stranu imalo štetne posledice. Sudska praksa je te slučajeve vanrednog otkaza ugovora priznala osiguravaču u slučajevima prevare od strane osiguranika, kao i osiguraniku u slučaju da osiguravač bez opravdanog i objašnjivog razloga ne ispuni svoju ugovornu obavezu. U slučaju da je vanredni otkaz ugovora nedozvoljen ili neosnovan, oštećena ugovorna strana može otkazati ugovor redovnim putem prvom sledećom mogućom prilikom.

Rok zastarelosti, sudska nadležnost

Potraživanja iz ugovora o osiguranju od odgovornosti iz advokatske delatnosti zastarevaju u roku od dve godine. Rok zastarelosti počinje teći istekom godine u kojoj je nastalo potraživanje iz ugovora o osiguranju. Ovo pravilo odgovara opštem roku zastarelosti koji se primenjuje na sve ugovore o osiguranju, osim na ugovore o osiguranju života kod kojih rok iznosi pet godina (čl. 12. st. 1. VVG). Do prekida zastarelosti dolazi u

slučaju podnošenja tužbe, ali i običnim pozivom dužniku da ispuni obavezu (prijava štete osiguravaču je takođe dovoljna) (čl. 12. st. 2. VVG).

Opšti uslovi osiguranja na osnovu čl. 12. st. 3. VVG-a predviđaju posebno pravilo za zastarelost podizanja tužbe u slučaju odbijanja osiguravača da ispuni obavezu u vansudskom postupku. U tom slučaju je osiguranik dužan podneti tužbu u roku od šest meseci od dana kada je osiguravač odbio ispunjenje obaveze. Ukoliko osiguranik u ovom roku ne podigne tužbu, osiguravač je oslobođen od ispunjenja ugovornih obaveza u potpunosti. Ovaj šestomesečni rok je objektivni, što znači da prekid zastarelosti nije moguć. Rok počinje teći od dana kada je osiguranik primio pismeno obrazloženje osiguravača o odbijanju ispunjenja obaveze, u kome je osiguravač dužan upozoriti osiguranika na posledice propuštanja navedenog roka. Smatra se da je ova odredba VVG-a jedna od „najopasnijih” u oblasti prava osiguranja.

U slučaju odbijanja ispunjenja obaveze od strane osiguravača, preostaje jedino podnošenje tužbe. Sud opšte mesne nadležnosti je sud nadležan prema sedištu osiguravača (čl. 17. st. 1. ZPO).⁷ Nadalje, osiguravač može biti tužen pred sudom mesno nadležnim prema sedištu predstavništva (filijale) sa kojom je osiguranik zaključio ugovor o osiguranju (čl. 21. st. 1. ZPO). Konačno, u praksi dosta zapostavljena mogućnost, je mogućnost tužbe sudu nadležnom prema sedištu agenture koja je posredovala pri zaključenju ugovora (čl. 48. VVG).

V. ZAKLJUČAK

Osiguranje od odgovornosti iz advokatske delatnosti veoma je široko rasprostranjeno i u ostalim evropskim zemljama. Tako je ono obavezno u Velikoj Britaniji, Holandiji, Švajcarskoj, dok se u ostalim zemljama u praksi često zaključuje i preporučuje advokatima. Primetna je i tendencija zakonske regulacije ove vrste osiguranja kao obaveznog osiguranja, kao što je to trenutno slučaj u Luksemburgu. U Americi ovo osiguranje sa izuzetkom države Oregon nije obavezno, ali ga većina advokata redovno zaključuje.

U svakom slučaju, odlike ove vrste osiguranja su prvenstveno zaštita klijenata, koji u slučaju pretrpljene štete nastale greškom svog advokata, pored advokata imaju mogućnost naplate naknade štete od izvesno solventnog dužnika (osiguravača). Takođe, advokat je zaštićeniji u obavljanju svoje delatnosti, koja svakodnevno uz povećanu zakonodavnu aktivnost kako nacionalnog zakonodavca tako i propisa Evropske unije, postaje sve kompleksnija i zahtevnija. Advokat je dakle, u slučaju prouzrokovanja imovinske štete svom klijentu u povoljnijoj situaciji, nego što bi to bio bez zaključenog osiguranja od odgovornosti.

Kako se u pravnim sistemima zemalja sa područja bivše SFRJ broj pravnih akata svakog dana rapidno povećava, delatnost advokata biva sve

⁷ ZPO — Zivilprozessordnung, Zakon o parničnom postupku.

komplikovanja te su i advokati izloženiji mogućim greškama. U tom smislu bi od strane nacionalnih zakonodavstava trebala biti prihvaćena tendencija iz pravnih sistema evropskih zemalja i osiguranje odgovornosti iz advokatske delatnosti uvršteno u sistem obaveznog osiguranja. Dakako, regulacija minimalnih osiguranih suma na koje bi se osiguranje moralo zaključiti, morala bi biti prilagođena ekonomskim prilikama svake pojedinačne zemlje, uz mogućnost promene minimalnih suma od strane nadležnog ministarstva ili advokatske komore shodno rešenju iz nemačkog prava. Konačno, ugovaranje učešća u šteti od strane advokata se pokazalo u praksi kao veoma uspešno sredstvo radi očuvanja pažnje i odgovornosti sa kojom advokat obavlja delatnost, te se i ono preporučuje.

LITERATURA

1. Bühren, van Martin, *Die Berufshaftpflichtversicherung der Rechtsanwälte*, Bonn 2004.
2. Bühren, van Martin / Bühren, van Hubert, *Haftung und Haftpflichtversicherung der rechtsberatenden Berufe*, Recht und Schaden 3/2004 (Zeitschrift).
3. Halm, Wolfgang / Engelbert, Andreas / Krahe, Franke, *Handbuch des Fachanwalts Versicherungsrecht*, Köln 2004.
4. Henssler, Martin / Prütting, Hans, *Bundesrechtsanwaltsordnung Kommentar*, München 2004.
5. Weyers, Hans-Leo / Wandt, Manfred, *Versicherungsvertragsrecht*, München 2003.